

دعاوی کمیسیون ماده ۵۶

در رویه دادگاهها

توحید زینالی

وکیل پایه یک دادگستری

فهرست کلی

- معرفی دعاوی کمیسیون ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع..... ۹
دعاوی کمیسیون ماده ۵۶ در رویه دادگاه‌ها..... ۲۳
دعاوی کمیسیون ماده ۵۶ در رویه دیوان عدالت اداری..... ۲۰۳
دعاوی کمیسیون ماده ۵۶ در قوانین و مقررات..... ۳۰۱

فهرست جزئی

- معرفی دعاوی کمیسیون ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع..... ۹
مبحث اول: معرفی کمیسیون ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع ۱۱
مبحث دوم: روش‌های تشخیص مستثنیات از اراضی ملی ۱۳
مبحث سوم: ترتیب رسیدگی در کمیسیون ماده ۵۶ ۱۶
مبحث چهارم: مرجع اعتراض به نظر کمیسیون ماده ۵۶ حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع..... ۱۷
مبحث پنجم: بررسی صلاحیت مرجع حل اختلاف و اعتراض به آن ۲۰
گفتار اول: صلاحیت ذاتی ۲۰
گفتار دوم: صلاحیت محلی ۲۰
دعاوی کمیسیون ماده ۵۶ در رویه دادگاه‌ها..... ۲۳
فصل اول- دعاوی کمیسیون ماده ۵۶ در آرای دیوان عالی کشور..... ۲۵
مبحث اول: آرای وحدت رویه هیئت عمومی دیوان عالی کشور..... ۲۵
۱. حل اختلاف دادگاه‌های دادگستری و دیوان عدالت اداری ۲۵
۲. اعتراضات وارده به قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی اجرای قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع - فارغ از محل وقوع اراضی مربوطه ۲۹
۳. قابلیت تجدیدنظر دعاوی غیرمالی ۳۴
۴. قابل اعتراض بودن آراء کمیسیون ماده واحده قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی موضوع اجرای ماده ۵۶ ۳۹
۵. مالکیت دولت بر عرصه و اعیان کلیه جنگل‌ها و مراتع ۴۳
۶. مرجع صالح برای اعتراض به رأی کمیسیون ماده ۵۶ ۴۸
مبحث دوم: آرای اصراری هیئت عمومی دیوان عالی کشور ۵۰
۱. خلعید از تصرف و تجاوز مراتع و بیلاقات ۵۰
۲. استرداد اراضی موقوفی ۶۱

۳. اعتراض به تحدید حدود ملک ۶۳
۴. انتقالات بلاعوض به منظور تأمین مسکن کارکنان دولت و به نفع ۸۵
۵. ابطال سند مالکیت ۱۰۷
- مبحث سوم: آرای شعب دیوان عالی کشور ۱۳۰
۱. فرجام خواهی از رأی کمیسیون ماده واحده راجع به اراضی اختلافی ۱۳۰
۲. عدم صلاحیت دادگاه کیفری در رسیدگی به دعاوی مربوط به کمیسیون ماده ۵۶ ۱۳۴
- فصل دوم- دعاوی کمیسیون ماده ۵۶ در آرای دادگاهها ۱۳۷
- مبحث اول: آرای دادگاههای بدوی و تجدیدنظر ۱۳۷
۱. کمیسیون مقرر در ماده واحده قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی موضوع ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره‌برداری جنگلها مصوب سال ۶۷ ۱۳۷
۲. تقاضای ابطال رأی قاضی هیئت ماده واحده قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی موضوع اجرای ماده ۵۶ ۱۳۸
۳. اعتراض به رأی قاضی هیئت ماده واحده قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی موضوع اجرای ماده ۵۶ قانون جنگلها و مراتع ۱۳۹
۴. عدم استماع تقاضای خلع ید قبل از قطعی شدن رأی کمیسیون ماده ۵۶ ۱۴۱
۵. هیئت ماده واحده اراضی اختلافی منابع طبیعی ۱۴۲
- مبحث دوم: آرای دادگاه عالی انتظامی قضا ۱۴۶
۱. تأیید رأی کمیسیون ماده ۵۶ بدون توجه به اشکالات ۱۴۶
۲. رسیدگی محاکم قضایی به شکایت از رأی کمیسیون ماده ۵۶ ۱۴۷
- فصل سوم- دعاوی کمیسیون ماده ۵۶ در نشستهای قضایی ۱۴۸
۱. صلاحیت شورای حل اختلاف تخصصی دیوان عدالت اداری در رسیدگی به اعتراض به آراء کمیسیون ماده ۵۶ ۱۴۸
۲. دعوی رسیدگی به اعتراض از آرای هیئتها ۱۶۲
۳. آیا دعوی استرداد اعیان سفتهها، مالی است یا غیرمالی؟ ۱۶۴
۴. تکلیف دادگاه در فرض عدم شکایت منابع طبیعی نسبت به اراضی ۱۶۵
۵. اعلام اشتباه قاضی کمیسیون ماده ۵۶ ۱۶۷
۶. تعقیب کیفری متجاوزین به مراتع ۱۶۹
۷. رسمیت جلسات کمیسیون موضوع ماده واحده قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی موضوع اجرا ماده ۵۶ ۱۷۱
۸. شخصیت حقوقی کمیسیون ماده واحده قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی موضوع اجرای ماده ۱۷۳۵۶ ۱۷۳
۹. دعوای اعتراض ثالث در دعاوی مربوط به کمیسیون ماده ۵۶ ۱۷۴

۱۰. اعتراض به رأی کمیسیون ماده ۵۶ قانون جنگل‌ها ۱۷۶
- فصل چهارم- دعوای کمیسیون ماده ۵۶ در نظریات مشورتی ۱۷۷
۱. غیرمالی بودن دعوای اعتراض به رأی هیئت ماده واحده نحوه اجرای ماده ۵۶ ۱۷۷
۲. غیرمالی بودن دعوای اعتراض به رأی هیئت ماده واحده نحوه اجرای ماده ۵۶ ۱۷۸
۳. قابلیت تملک اراضی موضوع ماده ۵۶ ۱۷۸
۴. دادگاه ویژه رسیدگی به اعتراض نسبت به اجرای مقررات ماده واحده قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی موضوع اجرای ماده ۵۶ ۱۷۹
۵. صلاحیت هیأت هفت نفره ماده واحده قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی ۱۷۹
۶. وضعیت رأی کمیسیون ۱۸۲
۷. ملاک صلاحیت ۱۸۲
۸. نظریه اداره حقوقی و بازرسی سازمان جنگل‌ها و مراتع ۱۸۲
۹. مراتع حریم روستا ۱۸۳
۱۰. صلاحیت کمیسیون ماده ۵۶ ۱۸۳
۱۱. صلاحیت هیأت‌های ماده واحده در داخل محدوده شهرها و حریم روستا ۱۸۳
۱۲. تشکیل کمیسیون ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها ۱۸۵
۱۳. صدور سند مالکیت یا ابطال سند برابر ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره‌برداری از منابع طبیعی ۱۸۷
۱۴. تبعیت اداره ثبت از رأی دادگاه در رابطه با نوع زمین ۱۸۸
۱۵. حق اعتراض نسبت به رأی ۱۸۸
۱۶. اعتراض سازمان اوقاف و امور خیریه به اجرا ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها ۱۸۸
۱۷. مهلت اعتراض به رأی قاضی کمیسیون ماده واحده ۱۸۹
۱۸. اعتراض سازمان جنگل‌ها به رأی هیأت ماده واحده ۱۸۹
۱۹. مرجع رسیدگی به اعتراض اشخاص بر آراء کمیسیون موضوع ماده ۵۶ ۱۸۹
۲۰. تصحیح رأی کمیسیون موضوع ماده ۵۶ ۱۹۰
۲۱. افرادی که حق اعتراض به رأی کمیسیون ماده واحده را دارند ۱۹۰
۲۲. امکان اعتراض بنیاد مستضعفان به عنوان قائم مقام مالکین از جنگلبانی ۱۹۱
۲۳. شمول قانون آیین دادرسی مدنی بر هیأت تعیین تکلیف اراضی اختلافی ۱۹۱
۲۴. ملاک زمان احیای اراضی ۱۹۲
۲۵. تجدیدنظرخواهی از رأی قاضی هیأت ۱۹۳
۲۶. موجبات رد قاضی در رسیدگی به اعتراض ۱۹۳
۲۷. اجرای قسمت اول ماده ۵۶ قانون حفاظت از جنگل‌ها و منابع طبیعی ۱۹۴
۲۸. تعقیب کیفری متصرف اراضی منابع طبیعی ۱۹۴

۲۹. مرجع تجدیدنظر آرای کمیسیون ماده ۵۶ ۱۹۵
۳۰. املاک مجهول‌المالک ۱۹۵
۳۱. صلاحیت رسیدگی هیأت ماده واحده ۱۹۶
۳۲. جایگزینی هیأت هفت نفره به جای کمیسیون ماده ۵۶ ۱۹۶
۳۳. قابلیت تجدیدنظر آراء قاضی ماده واحده قانون عین تکلیف اراضی اختلافی موضوع ماده ۵۶ قانون جنگل‌ها و مراتع ۱۹۷
۳۴. مرجع صالح رسیدگی به دعاوی موضوع قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگلها ۱۹۸
۳۵. قطعیت تصمیمات کمیسیون ماده ۵۶ ۲۰۰
۳۶. شمول ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگلها ۲۰۰
- دعاوی کمیسیون ماده ۵۶ در رویه دیوان عدالت اداری ۲۰۳**
- فصل اول-دعاوی کمیسیون ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع در آرای هیئت عمومی دیوان عدالت اداری ۲۰۵
۱. سلب صلاحیت دیوان در رسیدگی به اعتراض نسبت به آراء قطعی کمیسیون ماده ۵۶ قانون جنگل‌ها و مراتع (۱) ۲۰۵
۲. سلب صلاحیت دیوان در رسیدگی به اعتراض نسبت به آراء قطعی کمیسیون ماده ۵۶ قانون جنگل‌ها و مراتع (۲) ۲۰۶
۳. سلب صلاحیت دیوان در رسیدگی به اعتراض نسبت به آراء قطعی کمیسیون ماده ۵۶ قانون جنگل‌ها و مراتع (۳) ۲۰۷
۴. اعلام تعارض آراء صادره از شعب ۸ و ۹ تجدیدنظر دیوان عدالت اداری ۲۰۸
۵. ابطال بند ۲-۲ دستورالعمل نحوه پذیرش اسناد عادی به شماره ۸۶/۱/۲۹۴۵۹ مورخ ۱۳۸۶/۵/۹ سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری ۲۱۲
۶. ابطال دستورالعمل شماره ۸۶/۱/۲۹۴۵۹ مورخ ۱۳۸۶/۵/۹ سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری ... ۲۱۵
۷. ابطال تصمیم کمیسیون تنظیم مقررات ارتباطات به شماره ۵۵ و ۵۶ مورخ ۸۷/۹/۲۴ و ۸۷/۱۰/۱ ۲۱۹
۸. عدم حذف عبارت (حریم شهر) از ماده ۴ آیین‌نامه اجرایی قانون تسهیل تنظیم اسناد در دفاتر اسناد رسمی ۲۲۲
۹. ابطال بخشنامه شماره ۰۲۰/۴۷۹۰/م مورخ ۸۶/۱۲/۵ وزیر جهاد کشاورزی ۲۳۴
۱۰. ابطال مصوبه ستاد هماهنگی مبارزه با مفاسد اقتصادی مبنی بر اصلاح بند ۲ مصوبه دومین جلسه کارگروه زمین‌خواری ۲۴۸
۱۱. ابطال آیین‌نامه اصلاحی نحوه تعیین کارشناسان رسمی ۲۵۶
۱۲. عدم اعمال ماده ۹۱ قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری نسبت به دادنامه شماره ۳۷۳-۱۳۸۹/۸/۲۴ هیئت عمومی ۲۶۳

۱۳. رأی هیأت عمومی دیوان عدالت اداری.....	۲۸۱
۱۴. آیین‌نامه اصلاحی آیین‌نامه اجرایی قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی موضوع اجرای ماده ۵۶ قانون جنگل‌ها و مراتع.....	۲۸۲
فصل دوم- دعاوی کمیسیون ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع در آرای هیئت‌های تخصصی دیوان عدالت اداری	۲۸۳
۱. اجرای ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع کشور مصوب ۹۰/۲/۲۶.....	۲۸۳
۲. ابطال بخشنامه شماره ۹۵۵/۵۱ مورخ ۷۷/۷/۴ سازمان جنگل‌ها و مراتع.....	۲۸۵
۳. ابطال مصوبه ماده ۱۰ آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح ماده ۳۴ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع.....	۲۸۷
۴. ابطال بند ۱، ۲، ۴، ۱۰، ۱۱ و ۱۳ مصوبه جلسه مورخ ۹۱/۷/۱۰ شورای عالی شهرسازی.....	۲۹۱
فصل سوم- دعاوی کمیسیون ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع در آرای شعب دیوان عدالت اداری	۲۹۶
۱. صلاحیت دیوان عدالت اداری (۱).....	۲۹۶
۲. صلاحیت دیوان عدالت اداری (۲).....	۲۹۶
۳. صلاحیت دیوان عدالت اداری (۳).....	۲۹۸
۴. صلاحیت دیوان عدالت اداری (۴).....	۲۹۹
۵. صلاحیت دیوان عدالت اداری (۵).....	۲۹۹
دعاوی کمیسیون ماده ۵۶ در قوانین و مقررات.....	۳۰۱
قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی موضوع اجرای ماده ۵۶ قانون جنگل‌ها و مراتع.....	۳۰۳
آیین‌نامه اجرایی قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی موضوع اجرای ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع مصوب ۱۳۶۷/۶/۲۲.....	۳۰۵
آیین‌نامه اصلاح آیین‌نامه اجرایی قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی موضوع اجرای ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع مصوب ۱۳۶۷/۶/۲۲.....	۳۰۶
قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی موضوع اجرای ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع (مصوب ۱۳۶۷/۶/۲۹) مجلس شورای اسلامی ایران.....	۳۰۶
قانون اصلاح قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی موضوع اجرای ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره‌برداری مصوب (۱۳۸۷/۳/۵) مجلس شورای اسلامی ایران.....	۳۰۸
آیین‌نامه اصلاحی آیین‌نامه اجرایی قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی موضوع اجرای ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع کشور.....	۳۰۹
قانون اجازه استرداد تا پانصد مترمربع از منابع ملی شده به اشخاص مصوب ۱۳۵۷/۳/۳.....	۳۱۷
قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخائر جنگلی کشور	۳۱۸

آیین‌نامه اجرایی ماده ۱ قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور.....	۳۲۰
آیین‌نامه اجرایی ماده ۲ قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور.....	۳۲۲
برنامه‌ریزی جامع صیانت از جنگل‌های شمال کشور(حفظ،نگهداری و توسعه جنگل‌های شمال.....	۳۲۵
فصل اول - طبقه‌بندی وظایف در سطوح مختلف مدیریت جنگل‌های شمال کشور	۳۲۵
شورای عالی حفاظت محیط‌زیست	۳۲۵
فصل دوم - سیاست‌ها و اقدامات اجرایی برای حفاظت از جنگل‌های شمال کشور	۳۲۷
فصل سوم - راهکارهای اجرایی برای احیا و توسعه پوشش گیاهی	۳۳۰
فصل چهارم - استفاده بهینه از منابع موجود و اصلاح روش‌های فنی و اجرایی	۳۳۰
فصل پنجم - پایش و ارزیابی اقدامات اجرایی در جنگل‌های شمال کشور	۳۳۲
قانون دیوان عدالت اداری	۳۳۴
بخش اول - تشکیلات	۳۳۴
بخش دوم- آیین دادرسی	۳۳۷
فصل اول - صلاحیت	۳۳۷
فصل دوم-ترتیب رسیدگی	۳۳۹
مبحث اول: رسیدگی در شعب بدوی	۳۳۹
اول- دادخواست	۳۳۹
دوم- دستور موقت	۳۴۳
سوم- رسیدگی و صدور رأی	۳۴۵
مبحث دوم: رسیدگی در شعب تجدیدنظر	۳۵۰
مبحث سوم: رسیدگی در هیئت عمومی	۳۵۲
بخش سوم- اعاده دادرسی	۳۵۶
بخش چهارم- اجرای احکام	۳۵۸
بخش پنجم- سایر مقررات	۳۶۱
لایحه قانونی ملی کردن جنگل‌ها	۳۶۳

بخش اول

معرفی دعاوی کمیسیون ماده ۵۶ قانون
حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع

مبحث اول: معرفی کمیسیون ماده ۵۶ قانون حفاظت و

بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع

قانون‌گذار در سال ۱۳۴۱ قانون ملی شدن جنگل‌ها را تصویب نمود و از این تاریخ به بعد عرصه و اعیان کلیه جنگل‌ها و مراتع و بیشه‌های طبیعی و اراضی جنگلی کشور جزء اموال عمومی محسوب گردید و به مالکیت دولت درآمد. این قانون به اراضی تصرف شده قبل از تصویب این قانون و نیز اراضی که برای آن‌ها سند رسمی صادر شده است تسری یافت.

در قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع سازمان جنگلبانی مسئول اجرای قانون ملی کردن اراضی موصوف و تملک آن به نفع دولت شد. ماده ۵۶ قانون مزبور مصوب ۱۳۴۶/۵/۲۵ بیان می‌دارد:

«تشخیص منابع ملی شده و مستثنیات ماده دوم قانون ملی شدن جنگل‌ها و مراتع با رعایت تعاریفی که در این قانون شده با مأمورین سازمان جنگلبانی است و اشخاص معترض باید اعتراض خود را ظرف سه ماه پس از اخطار کتبی یا آگهی سازمان جنگلبانی به آن سازمان تسلیم نمایند. اعتراض مزبور ظرف سه ماه در کمیسیونی مرکب از فرماندار، رئیس دادگستری، رئیس ثبت، رئیس کشاورزی و رئیس جنگلبانی محل یا نمایندگان آن‌ها (نماینده رئیس دادگستری یکی از قضات خواهد بود) مطرح و ظرف سه ماه نسبت به آن رسیدگی و اتخاذ تصمیم خواهد شد و تصمیم اکثریت کمیسیون قطعی است و در صورتی که تصمیم اکثریت کمیسیون مبنی بر ملی بودن و خلع ید باشد، مأموران انتظامی مکلف به اجرای آن هستند.»

مضافاً به اینکه مصوبه هیئت وزیران نیز در این زمینه وجود دارد که بر اساس آن برای رفع اختلاف افراد و دولت و مشخص شدن محدوده اراضی احیا شده در اداره منابع طبیعی شهرستان‌ها یک نفر مأمور تشخیص تعیین شده است که سابقه احیاء اراضی را بررسی و چنانچه احیاء هر یک از اراضی را بعد از سال ۱۳۴۱ تشخیص داد صرف‌نظر از متصرف آن، نقشه را ترسیم و مرز مستثنیات و اراضی ملی را در آن نقشه بیان می‌کند و

برگه تشخیص را صادر می‌کند. در سال ۱۳۶۷ قانون ماده واحده تعیین تکلیف اراضی اختلافی ملی به تصویب رسید و رسیدگی به شکایات اشخاص در تشخیص منابع ملی شده در آن پیش‌بینی شد.

برگه تشخیص در محل الصاق و آگهی می‌شود تا هرکس به آن اعتراض دارد به کمیسیون ماده ۵۶ که هیئت هفت نفره است اعلام نماید ولیکن بعد از ایراد شورای نگهبان به صدور رأی از سوی تمامی اعضای کمیسیون مجمع تشخیص مصلحت نظام ماده واحده اصلاح مقررات ماده ۵۶ را تصویب نمود و بدین ترتیب علی‌رغم اظهارنظر هیئت هفت نفره، رأی از سوی عضو قاضی صادر می‌گردد.

مبحث دوم: روش های تشخیص مستثنیات از اراضی ملی

- اگر زمینی قبل از تاریخ تصویب قانون (۱۳۴۱) و یا قبل از تاریخ صدور برگ تشخیص یک یا چند یا همه ویژگی های ذیل را داشته باشد زمین احیا شده یا مستثنیات است:
۱. اگر عرفاً و عملاً به عنوان زمین کشاورزی (زراعی یا باغی) مرسوم و معروف باشد.
 ۲. اگر عرفاً و عملاً داخل در مجموعه اراضی مزروعی منطقه یا روستا واقع باشد.
 ۳. اگر در حوزه آبیاری یک منبع آبی (چاه، چشمه، قنات، رودخانه و...) قرار داشته باشد.
 ۴. اگر تسطیح شده و برای عملیات زراعت و آبیاری آماده شده باشد.
 ۵. اگر دارای شیب نامتعارف و تند نباشد و عرفاً و عملاً به نام زمین دیمزار مرسوم باشد.
 ۶. اگر زمین دیمزار یا آبی زار و محدوده قانونی یا ثبتی یا عرفی معین داشته باشد.
 ۷. اگر تحجیر شده باشد (هر عملی که به معنای شروع احیای زمین باشد تحجیر می-گویند مثل سنگ چینی دور زمین و جمع آوری سنگ ها و توده کردن آن ها و نهرکندن دور زمین و امثال آن)
 ۸. اگر جوی های قدیمی و یا آثار جوی های قدیمی منشعب از بندهای رودخانه ای در بالادست زمین مشاهده شود.
 ۹. اگر جوی های قدیمی و یا آثار جوی های قدیمی که آب قنات یا چشمه سارات قدیمی را به زمین می رساند یا می رساند در زمین مشاهده شود.
 ۱۰. اگر درختان کهن سال در مسیر جوی های قدیمی و اطراف و اکناف زمین وجود داشته باشد.
 ۱۱. اگر اراضی مورد اختلاف در ذیل بالاترین جوی آبیاری موجود یا قدیمی واقع باشد. معمولاً اراضی واقع در بالادست جوی چون از ابتدا آب به آن ها سوار نمی شده اراضی غیر احیا شده هستند و اراضی زیر جوی چون آب به آن ها سوار بوده اراضی احیا شده اند.
 ۱۲. اگر بناهای قدیمی و ابنیه سنتی وابسته به کشاورزی مثل: خانه باغ، کومه، گاش دامداری، آب انبار و.... امثال آن و یا آثاری از آن ها در محل وجود داشته باشد.

۱۳. اگر زمین به صورت بندسار باشد و منطقه پوشیده از بندسارهای متعدد قدیمی (معروف به زوله) باشد و سابقه و آثار بهره‌مندی قدیمی از آب‌های جاری بهاره را برای آبیاری محصول داشته باشد.

۱۴. اگر در پوشش گیاهی زمین آثاری از گیاهان مرتعی چندساله و گونه‌های پایای مرتعی نباشد.

۱۵. اگر پوشش گیاهی موجود آثار زراعت‌های قبل و زراعت‌های قدیمی تر باشد.

۱۶. اگر در عکس‌های هوایی محل مورد نظر با استفاده از ابزار استرئوسکوپ آثار احیای قدیمی (به شرح فوق) مشاهده شود. مشروط به اینکه کارشناس منتخب دادگاه صلاحیت فنی ویژه تفسیر عکس‌های هوایی را داشته باشد.

۱۷. اگر زمین مورد نظر در نقشه‌های هوایی که بر اساس عکس‌های هوایی ترسیم شده‌اند در بخش اراضی مزروعی (رنگ زرد) واقع باشد. تشخیص این امر نیز فوق‌العاده حساس است و کارشناسان باید سعی کنند که از نقشه‌های هوایی نهایتاً برای اثبات سایر دلایل خود استفاده کنند. در مواردی اراضی احیاشده قدیمی دیمی در نقشه هوایی در بخش اراضی ملی (رنگ سفید) تعیین شده است.

۱۸. اگر سن درختان قدیمی گواهی بر قدمت احیای باغ (به ویژه در باغات دیم) و اراضی شیب‌دار بدهد.

۱۹. اگر در مناطق دیمزار راه‌ها و گذرگاه‌هایی باشد که حاکی از استفاده قدیمی از آن‌ها فقط برای امر رفت و آمد به اراضی دیمزار بوده و اینک متروکه شده و آثاری از آن‌ها به جای باشد.

۲۰. اگر در قسمتی از اراضی آثاری از خرمنگاه‌های قدیمی مشاهده شود. معمولاً این خرمنگاه‌های قدیمی در یک قطعه زمین صاف در جاهای بلند و مرتفع ساخته می‌شده تا از وزش باد برای جداسازی دانه از کاه استفاده نمایند.

۲۱. اگر در نحوه آرایش زمین آثار شخم و شیار و قطعه‌بندی و کورت‌بندی و بیجه‌بندی‌های قدیمی که حاکی از مزروعی بودن باشد مشاهده شود.

۲۲. اگر وضعیت و موقعیت مکانی زمین به نحوی باشد که عرفاً به نام چراگاه و مرتع معروف نباشد.

۲۳. اگر شیب زمینی مناسب و جنس خاک مستعد زراعت باشد اگرچه که ممکن است سال‌ها دور از کشت بوده و آثار زراعت محو شده باشد؛ ولی وضعیت زمین گویای این واقعیت باشد که چنین زمینی در گذشته نمی‌تواند بیکار مانده باشد و مردمان سخت‌کوش گذشته از این‌گونه اراضی مستعد حداکثر استفاده را می‌نموده‌اند.

۲۴. اگرچه با اجرای مواد ۲ و ۵۶ از قوانین مربوط به ملی شدن اراضی و نرسیدن اعتراض مردمی در مهلت قانونی اسناد مالکیت مردم باطل تلقی می‌شود و باید سند جدید به نام دولت صادر شود ولی توجه و دقت در مفاد اسناد و مباحثه‌نامه‌های قدیمی ادعائی مردم می‌تواند کمک مؤثری در تشخیص قدمت احیای اراضی مورد اختلاف بنماید.

پرونده‌ها در دبیرخانه اداره‌های منابع طبیعی هر شهر مورد پذیرش و دوباره هیئت‌های مستقر در آن اداره‌ها مرجع رسیدگی تعیین شده‌اند.

مبحث سوم: ترتیب رسیدگی در کمیسیون ماده ۵۶

برابر آیین‌نامه اجرایی قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی موضوع اجرای ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع کشور معترض یا معترضین به تشخیص منابع ملی شده یا نمایندگان قانونی آن‌ها اعتراضیه خود را در **فرم‌های مخصوص** تنظیم و همراه با مدارک و مستندات لازم به **دبیرخانه هیئت** مستقر در اداره منابع طبیعی و آبخیزداری شهرستان مربوطه تسلیم و شماره و تاریخ ثبت آن را دریافت می‌نماید. معترض یا معترضین موظفاند نشانی دقیق جهت ابلاغ اوراق و دعوت‌نامه و سایر مکاتبات را در فرم اعتراضیه قید و در صورت تغییر نیز نشانی جدید خود را کتباً به دبیرخانه مذکور اطلاع دهند.

تبصره ۶ ماده ۶ این آیین‌نامه مقرر می‌دارد؛ مدارک مورد نیاز جهت رسیدگی هیئت عبارت است از:

۱. تکمیل و ارائه فرم مربوط به اعتراض به وسیله معترض یا معترضین
۲. ارائه دلیل سمت (اصیل، وکیل، قائم‌مقام یا نماینده قانونی) به وسیله معترض یا معترضین
۳. ارائه مدارک و دلایل مثبت مالکیت موضوع ماده یک این آیین‌نامه به وسیله معترض یا معترضین
۴. ارائه نقشه دارای مختصات UTM از محل مورد اعتراض با مقیاس مناسب مورد نیاز به وسیله معترض یا معترضین
۵. پاسخ استعلامات و سایر مدارک مورد نیاز به تشخیص هیئت